

**Zondag Oculi
20 maart 2022**

De hand van God herkennen

Dorpskerk - Blaricum

Voorganger: ds. Jurjen Zeilstra

Inleiding

‘Ik houd mijn oog gericht op de Heer, Hij bevrijdt mijn voeten uit het net’ (Psalm 25,12). Er bestaat een eeuwige spanning tussen het denken vanuit een gegeven waarheid enerzijds en de ervaringswereld van telkens weer nieuwe mensen anderzijds. Israël leeft in die spanning. Een levend Godsbeeld kan niet anders dan in deze spanning functioneren. Wat betekent dit voor mensen die verlangen naar bevrijding uit verstrikking?

Schriftlezing Oude Testament: Exodus 6, 2-9 en 6,28 - 7,7

Schriftlezing Brieven: Romeinen 5, 1-11

Schriftlezing Evangelie: Lucas 13, 1-9

Prediking

Gemeente van Christus,

waarom sprak Jezus eigenlijk in gelijkenissen? Het is op een andere plaats in het Nieuwe Testament een vraag van de discipelen.¹ Maar het zou ook onze vraag kunnen zijn. Het is meer dan een nieuwsgierige vraag. Het is ten diepste een vraag naar de waarde en het vermogen van taal. Een woord verwijst ergens naar. Een verhaal betekent iets. Goed beschouwd is ieder woord niet meer dan een klank, is iedere zin een serie klanken met een gelijkeniskarakter, een beelddrager met een betrekkingkarakter. Als dat al zo is als het om huis-, tuin- en keukenwoorden gaat, dan is dat in nog veel sterkere mate het geval voor woorden met een religieuze strekking, bestemd om te raken aan de kern van ons bestaan.

Waarom sprak Jezus in gelijkenissen? Had hij aan gewone woorden niet genoeg? Waarom kon Jezus geen wijsheidsleraar zijn zonder religieuze taal? Waar komt dat spreken boven de tastbaarheid van de dingen uit vandaan? Waarom God als Vader? Waarom toch tot doodgewone mensen spreken van bekering en vrucht dragen? Wat bedoelt hij daar ten diepste mee? Wat kan daar nog vandaag de zin van zijn?

Concreet hebben velen zich in het geval van het verhaal van vandaag afgevraagd: Waar staat de onvruchtbare vijgenboom symbool voor? Is dat de godsdienst in het algemeen? Gaat het om Israël en zijn synagoge? Heeft de evangelist vooral de kerk in gedachten? Of moeten wij een nog veel ruimer perspectief hanteren en gaat het Jezus ten diepste om de mensheid? Of, en dan wordt het wel persoonlijk, is de onvruchtbare vijgenboom, gewoonweg, niets anders dan mijn eigen leven? Weet u, het kan allemaal waar zijn. Niemand naast u is in staat de beeldtaal die u, als u het toelaat als vanzelf persoonlijk voor u ziet, in te vullen, ook ik niet. Dat is uw persoonlijk voorrecht en u bent er zelf bij, of en hoe u dat raakt.

Een gelijkenis is altijd meerduldig en vatbaar voor velerlei uitleg, anders zou je net zo goed zonder beeldspraak kunnen spreken. Altijd zijn er meerdere verstaanslagen en er is niet slechts één goede ‘oplossing’. Het is belangrijk dat wij er geen rebus van gaan maken en tevreden achterover gaan leunen wanneer we alle = tekens hebben kunnen plaatsen. Een gelijkenis is een beeldverhaal dat in telkens weer andere omstandigheden actueel kan zijn. Het nut daarvan is dat je wordt uitgedaagd je te bezinnen. Je leert kijken verder dan je neus lang is. Er kan je een waarheid worden gezegd, die je van een ander mens niet wilt horen, zeker niet de mens vlak naast je. Het nut van de parabel is dat je beseft dat die waarheid niet zo

¹ Vgl. Matteüs 13, 10-17; Lucas 8, 9-10.

klaar is als een klontje, tenminste niet als het gaat over je eigen leven. In de stilte van je hart kun je er over nadenken, reflecteren, bespiegelen in de retraite van je ziel.

Alleen zo kan taal, kan een verhaal, een spiegel zijn. Je krijgt de zin van het leven immers niet op een presenteerblaadje. Je krijgt niet een goddelijke verklaring voor alles wat er misgaat. Je krijgt wel inzicht. Je ogen gaan andere dingen zien dan de meest voor de hand liggende. Je ontvangt urgentiebesef. Wat doet er werkelijk toe, nu, op dit moment, actueel? Het leven is kort en keuzes maken is onvermijdelijk. En soms moet het roer om, soms zelfs op radicale wijze.

De spanning in de gelijkenis van de onvruchtbare vijgenboom zit erin dat zijn bestaan langzaam maar zeker zinloos dreigt te worden in een wijngaard, wanneer hij jaar op jaar geen vrucht draagt. Je hoeft geen teler van fruitboompjes te zijn om dat te kunnen snappen. Het bestaansrecht van de boom te midden van de wijnstokken verval, wanneer het doel van zijn staan op die plaats en de reden van zijn innemen van ruimte niet tot hun recht komen. En dan ligt de bijl klaar, aan de wortel van de boom. Maar onderwerp van het gesprek van de eigenaar en de wijngaardenier betreft niet alleen het uitblijven van de oogst. De eigenlijke communicatie tussen die twee gaat over geduld en verzorging en hoop, alsof er zich tussen God en Jezus een gesprek afspeelt over ons.² De ene stem vraagt om de opbrengst van ons leven, terwijl de ander tot op de laatste dag blijft pleiten voor nieuwe kansen. De aanklacht kan klinken in ons eigen hart. Maar weet u, ik lees in de brieven van het Nieuwe Testament:

Kinderen, we moeten niet liefhebben met de mond, met woorden, maar waarachtig, met daden. Dan weten we dat we voortkomen uit de waarheid en kunnen we met een gerust hart voor God staan. En zelfs als ons hart ons aanklaagt: God is groter dan ons hart. Hij weet alles.³

² Vgl. gedicht 'Deïsme', *Vergeetboek*, Gerrit Achterberg: Deïsme, Gerrit Achterberg. Ook in *Liedboek*, p967.

De mens is voor een tijd een plaats van God.
Houdt geen gelijkteken nog iets bijeen,
dan wordt hij afgeschreven op een steen.
De overeenkomst lijkt te lopen tot
deze voleinding, dit abrupte slot.

Want God gaat verder, zwenkend van hem heen
in zijn miljoenen. God is nooit alleen.
Voor gene kwam een ander weer aan bod.

We zijn voor hem een vol benzinevat,
dat hij leeg achterlaat. Hij moet het kwijt,
al de afval, met zijn wezen in strijd.

Sinds hij zich van de schepping onderscheidt,
gingen wij dood en liggen langs het pad,

wanneer niet Christus, koopman in oudroest,
ons juist in zo'n conditie vinden moest;
alsof hij met de Vader had gesmoesd.

³ 1 Johannes 3, 18-20.

De gelijkenis van de onvruchtbare vijgenboom die Jezus vertelt, wordt voorafgegaan door twee berichten uit het laatste nieuws van Jeruzalem. Er waren in die tijd geen kranten. Maar nieuws ging als een lopend vuurtje.

Je kunt je het gaande gerucht in oneliners voorstellen: ‘Pilatus treedt hard op tegen samenzwering. Gallilese offerplechtigheid loopt uit op bloedbad.’ En: ‘Achtien doden gevonden onder ingestorte toren. Onderzoek naar oorzaak gestart.’ Bij dergelijke berichten kwamen in die tijd al gauw speculaties en verdachtmakingen op gang van een niet erg wetenschappelijk niveau: Wat als God die mensen had willen straffen? Die instorting kon toch geen toeval zijn. Die toren stond er al jaren. Waarom stortte hij nu ineens in? Zo gaat het zelfs in onze tijd ook nog wel bij rampen, klein of groot. Sommige mensen willen dan niet van toeval horen, of allerlei ingewikkelde oorzaken, maar denken al gauw dat God er een bedoeling mee heeft.

Maar Gods hand in de geschiedenis valt niet zomaar te herkennen in een sluitend systeem van oorzaken en gevolgen. Het is al helemaal een misverstand wanneer wij op zoek gaan naar zogenaamd hoge bedoelingen van God die zich laten zien in rampen waarmee God mensen een lesje zou willen leren. Zo komen wij niet tot een helder zicht op ons leven in Gods licht. Deze al te gemakkelijke menselijke neiging tot sluitend weg verklaren vanuit hoge bedoelingen hebben wij radicaal van de hand te wijzen. Vracht dragen in de wijngaard is eenvoudigweg en zuiver leren leven met onze eigen verantwoordelijkheid in het licht van Gods Koninkrijk.

God gaf aan Israël, zo hebben zij dat zelf beleefd, een land om in te wonen, een land als een wijngaard. Hier hebben zij zich geplant gevoeld, als vruchtbomen aan waterstromen.⁴ Als een vreemdeling is Abraham er binnengetrokken.⁵ Hij en de zijnen vonden er weiden en vruchtbare grond, leefruimte, een plek onder de zon om te bestaan. Het is hun thuis geworden. De God van Abraham was voor hen de God die Mozes zond. In het vertrouwen, beleefd in de heilige godsnaam JHWH, de God die betrokken is, de Eeuwige die hun wel en wee ter harte ging, de Ontzagwekkende die de Levende is, heeft Israël een bevrijder gevonden uit het slavenbestaan. Dat is zoveel meer dan de letterlijkheid van de uittocht uit Egypte. Ten diepste ging het om de alles verlamdende slavenmoraal die woonde in hun eigen hart, die werd ontmanteld in naam van deze God. Hun moedeloosheid werd aangesproken met een hoopvolle stem. De hardnekkige weigering van farao het volk van God in vrijheid te laten gaan en het getuigenis van Mozes en Aäron, zij staat tegenover elkaar als een dialectiek van kwaad en goed. Tien plagen zijn tien symbolische veldslagen in crescendo. Van de mentaliteit van de verslaving net zo goed als van de onderdrukking zelf, hebben zij zich ten slotte op een wonderlijke wijze bevrijd gevoeld. Dit is wat zij hebben willen vieren, ieder Pascha opnieuw. Dat is wat zij nog altijd vieren, ieder Pascha opnieuw. Dit is wat wij mogen vieren met Paasfeest.

Kan Israël, kunnen Joden, kunnen wij dit vandaag nog zien als een betrouwbaar taalveld van bevrijding en openbaring? Kunnen ook wij dit feest meevieren? Er bestaat een eeuwige spanning tussen het denken vanuit een gegeven waarheid enerzijds en anderzijds de ervaringswereld van telkens weer nieuwe mensen in de context van andere tijden. Israël leeft in die spanning. Wij ontkomen er niet aan. Een levend Godsbeeld kan niet anders dan in deze spanning functioneren. Het wordt permanent bevraagd. Ieder Paasfeest is er een nieuwe impasse te nemen. Wat betekent dit voor mensen die verlangen naar bevrijding uit

⁴ Vgl. Psalm 1.

⁵ Vgl. Exodus 6,4.

verstrikking en de waan van de dag? Deze derde zondag van de Veertigdagen heet Zondag Oculi. Het gaat om ogen die leren kijken en herkennen: ‘Ik houd mijn oog gericht op de Heer, Hij bevrijdt mijn voeten uit het net.’⁶

Voor de apostel Paulus is het in het geduld van de lijdende Christus, dat wij als boompjes in de wijngaard van God, telkens weer nieuwe kansen ontvangen, ja ons bestaansrecht zelf in de wijngaard die de wereld is. Opnieuw zeg ik, dat is niet de enige uitleg die er aan een gelijkenis als deze gegeven kan worden. Maar de kerk heeft dat in navolging van Paulus wel vaak zo gezien. Christus is dan de grote pleitbezorger van mensen die eigenlijk geen nieuwe kansen meer verdienen. Hij voert een gesprek met God in het belang van ons heil en hij voedt ons leven. Dat mensen kansen mogen ontvangen uit Gods hand, doet urgentiebesef ontwaken. Dit is jouw *window of opportunity*. Hoe je er ook over denkt, de boodschap is: Besef dat je telkens nieuwe kansen krijgt. Doe iets met die kansen!

De gelijkenis van de onvruchtbare vijgenboom heeft een open einde. Wij weten niet of de boom in het vierde jaar alsnog is omgehakt. Ach ja, nu vergeet ik het zelf, het is maar een verhaal, toch? Het is een kostbare gelijkenis die ons wil helpen de hand van God te herkennen. Iedere gelijkenis kan een spiegel worden. En ieder open einde is een nieuwe kans, ook vandaag, ook morgen en daarna.

Amen.

Uitzending en zegen

Als u vanhier gaat, of thuis straks de draad weer oppakt van de dagelijkse bezigheden, besef het gezegende mensen te zijn. Wij hebben geen god die eist waar niets is gegeven, hij maait niet waar niet eerst is gezaaid. Wij allen hebben talenten die we mogen inzetten daar waar het ons gegeven is, alle dagen van ons leven.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de onverbreekelijke verbondenheid met de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

Afbeelding: Prent gelijkenis onvruchtbare vijgenboom, Jan Luyken, 1712

⁶ Psalm 25,12.